

TO'LOV BALANSI VA UNI TARTIBGA SOLISH YO'LLARI

Djumabayev Aybek Reimbayevich

Milliy bank xodimi

***Annotatsiya:** Ushbu tezisdagi to'lov balansini va uning holati, to'lov balansining standart komponentlari, to'lov balansining davlat tomonidan tartibga solinishi haqida fikr yuritilgan.*

***Аннотация:** В данной тезисе рассматриваются платежный баланс и его состояние, стандартные компоненты платежного баланса, государственное регулирование платежного баланса.*

***Annotation:** This thesis discusses the balance of payments and its situation, standard components of the balance of payments, state regulation of the balance of payments.*

***Kalit so'zlar:** to'lov balansini, defitsit, muvozanatlashtirish, import.*

***Ключевые слова:** платежный баланс, дефицит, балансирование, импорт.*

***Key words:** balance of payments, deficit, balancing, imports.*

Mamlakat to'lov balansining holati bugungi kunda nafaqat mamlakatning xalqaro operatsiyalarini aks ettiruvchi oddiy hujjat, balki ushbu mamlakat iqtisodiyotining ochiqlik darajasi, uning iqtisodiy-geografik va investitsion imkoniyatlari, oltin-valyuta zaxiralari va mavjud valyuta munosabatlarining qay darajada ekanligi hamda xalqaro raqobatbardoshligi haqida aniq xulosalar shakllantirish imkonini beruvchi iqtisodiy kategoriya hisoblanadi. To'lov balansini bu shunday hujjatki, unda mamlakatning xorijiy davlatlar bilan bo'ladigan aloqalari

natijasida yuzaga keladigan valyuta tushumlari va to'lovlarining haqiqatdagi summasi aks ettiriladi.

To'lov balansi - ma'lum vaqt oralig'ida rezidentlar va nerezidentlar o'rtasidagi barcha o'tkazmalarning o'lchovidir.

To'lov balansining standart komponentlari hisob varaqlarining ikki asosiy guruhi bo'yicha ajratilishi mumkin:

- joriy operatsiyalar hisob varag'i, unda tovarlar, xizmatlar, olingan daromadlar va joriy transfertlarni qamrab oluvchi iqtisodiy bitimlar hisobga olinadi;

- kapitallar va moliyaviy instrumentlar bilan bog'liq operatsiyalar hisob varag'i, unda kapital transfertlari, nomoliyaviy aktivlarni sotib olish, shuningdek, moliyaviy talablar va majburiyatlar bilan bog'liq operatsiyalar hisobga olinadi.

Jumladan, qulay investitsion muhit mamlakatga xorijiy investitsiyalar oqimini rag'batlantirish bilan birga xorijdan sotib olinadigan asosiy vositalar miqdorining ham ortishiga sabab bo'lishi mumkin. Bu holat ham savdo balansi *defitsitini* yuzaga keltiradi, lekin mamlakat iqtisodiyotiga keskin salbiy ta'sir ko'rsatmaydi. Joriy operatsiyalar balansi kengroq axborotni o'zida jamlab, tovar va xizmatlar harakati bilan bog'liq aktivlar oqimini aks ettiradi.

To'lov balansining davlat tomonidan tartibga solishning zarurligi quyidagi sabablar bilan izohlanadi:

Birinchi, to'lov balansiga muvozanatsizlik xos bo'lib, bu holat yoki defitsit, yoki haddan tashqari aktiv qoldiq ko'rinishida namoyon bo'ladi. Bu nomutanosiblik valyuta kursi dinamikasiga, kapital oqimiga, iqtisodiyotning holatiga qattiq salbiy ta'sir ko'rsatadi. Masalan, AQSh, joriy operatsiyalaridagi defitsitni milliy valyuta bilan qoplash natijasida, inflyasiyani boshqa davlatlarga eksport qilishga erishgan. Bu esa, xalqaro aylanmadagi dollar ortiqchaligini keltirib chiqardi. s tizimining izdan chiqishiga olib keldi.

Ikkinchi, XX asrning 30-yillarida oltin-deviz standarti joriy qilingandan so'ng, to'lov balansini muvozanatlashtirishning baho mexanizmi ish bermay qo'ydi. Shu sababli ham, to'lov balansini davlat tomonidan ma'lum tadbirlar orqali boshqarilishi maqsadga muvofiq bo'lib qoldi.

Uchinchidan, xo'jalik aloqalari tobora globallashtirib borayotgan hozirgi davrda, iqtisodiyotni davlat tomonidan tartibga solish tizimida to'lov balansining roli borgan sari ortib bormoqda. To'lov balansini muvozanatlashtirish vazifasi - davlatning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlash, inflyatsiyani jilovlab turish va ishsizlikni kamaytirish kabi vazifalar bilan bir qatorda e'tirof etilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, *to'lov balansini muvozanatlashtirish*, odatda, bir qancha ichki va tashqi omillarning to'lov balansiga ta'sirini baholashni taqozo etadi. Aktiv balansga ega bo'lgan davlatlar, xalqaro hisob-kitoblarga kirishuvchi mamlakatlarda makroiqtisodiy barqarorlikni mavjud bo'lishidan manfaatdor bo'ladi. *Defitsitli to'lov balansiga ega bo'lgan davlatlar esa, aktiv balansga ega bo'lgan o'z hamkorlaridan import bo'yicha cheklovlarni kamaytirish, mazkur mamlakatlarga kapital chiqarilishini rag'batlantirish kabilarni talab qiladi.* To'lov balansida defitsit mavjud bo'lgan davlatlar tomonidan, eksportni rag'batlantirish, import qilinayotgan tovarlarni kamaytirishga, xorijiy kapitalni jalb qilishga, kapitalni olib chiqib ketishni chegaralashga qaratilgan tadbirlar qo'llaniladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sh.M.Mirziyoyev. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" 2016
2. I.A.Karimov O'zbekiston -iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida. - T.: «O'zbekiston», 1995
3. A.V.Vahobov, T. S.Malikov. "Moliya" Toshkent - «Noshir» - 2012
4. Sh. Abdullayeva. Pul, kredit va banklar. Darslik. Toshkent-2003
5. www.edu.uz
6. www.pedagog.uz
7. www.tdpu.uz
8. www.ziyonet.uz